

Мар'ян Миколайович ТРІПАК

Заслужений працівник освіти України,
кандидат економічних наук, доцент,
директор,

Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНИХ ЗВО ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ

Тріпак М. М. Соціально-економічні та фінансово-психологічні механізми соціалізації інклюзивних ЗВО загальнодержавного значення. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. Том 28. № 4. С. 114-121.

Анотація

Вступ. Проблема інклюзивної освіти в сучасному українському освітньому просторі набуває особливої ваги з огляду на те, що інтегрування осіб з особливими потребами у соціокультурне й соціально-економічне середовище соціалізації є сьогодні надзвичайно актуальним.

Мета. Мета освітньої інклюзії полягає в проведенні відповідних заходів щодо пошуку соціально-економічних та фінансово-психологічних механізмів соціалізації інклюзивних закладів вищої освіти загальнодержавного значення.

Результати. У статті проведено комплексний системний моніторинг соціально-економічної та фінансово-психологічної інклюзивної соціалізації. Визначено пріоритетність інклюзивної соціалізації суб'єкта соціуму з обмеженими фізичними можливостями в економічній системі. Репрезентована економічна модель соціалізації інклюзивних закладів вищої освіти загальнодержавного значення. Проаналізовано різноманітні підходи до розуміння результату морального виховання, адже стан економіки України насамперед залежить від морального та професійного стимулу керівника, політика, бізнесмена.

Ключові слова: інклюзивна освіта; вища освіта; соціалізація; економічна соціалізація; соціально-економічний; психологія; соціалізація інклюзивних вузів; Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж; Харківський державний соціально-економічний коледж.

Marian Mykolaiovych TRIPAK

PhD in Economics,
Associate Professor,
Director,

Podilsky Special Educational-Rehabilitation Socio-Economic College

SOCIO-ECONOMIC AND FINANCIAL-PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF SOCIALIZATION OF INCLUSIVE HIGH SCHOOLS OF GENERALIZED VALUE

Abstract

Introduction. The problem of inclusive education in the modern Ukrainian educational space is of particular importance given that the integration of people with special needs in the socio-cultural and socio-economic environment of socialization is extremely relevant today.

Purpose. The purpose of educational inclusion is to carry out a number of activities aimed at the search for socio-economic and financial-psychological mechanisms for the socialization of inclusive universities of nation-wide importance.

Results. The article provides a comprehensive systemic monitoring of socio-economic and financial-psychological inclusive socialization. The priority of inclusive socialization of the subject of a society with limited physical abilities in the economic system is determined. Represented economic model of socialization of inclusive universities of national importance. Various approaches to understanding the outcome of moral education have been analyzed, since the state of the Ukrainian economy depends primarily on the moral professional incentive of managers, politicians and businessmen.

Keywords: inclusive education; higher education, socialization; economic socialization; socio-economic;

JEL classification: I210, J210, J240

Вступ

Адаптація осіб з інвалідністю у суспільство в сучасних умовах економіки шляхом їх навчання для подальшого працевлаштування є проблемою будь-якої держави. Сьогодні державними органами влади прийнято низку правових актів, розроблено спеціальні програми для розвитку інклюзивної освіти щодо забезпечення доступу до навчальних закладів, проте в Україні гостро відчувається проблема надання освітніх послуг недостатньо мобільним особам, тобто людям, не здатним пересуватися без додаткових засобів. Підставою для цього є неспроможність перебудови навчальних приміщень відповідно до встановлених державними органами влади норм та стандартів, через відсутність фінансування з боку держави. Саме це вимагає внесення змін у законодавство, яке регулює перерозподіл бюджетних коштів, за допомогою яких можна вирішити проблему інклюзивного навчання в Україні.

За останні два десятиріччя, за даними статистики, число осіб з інвалідністю збільшилось майже вдвічі і досягло 7 % від загальної чисельності населення, а демократична держава, якою є і Україна, повинна забезпечити можливості реалізації потенціалу таких людей для того, щоб вони приносили користь суспільству і відчували себе його повноцінними членами. Оскільки ступінь освіти, знання є основою сучасної життєдіяльності людини, її можливістю працювати та задовольнити всебічні потреби, зосередимо увагу на проблемах освіти людей з обмеженими можливостями. Для створення умов життєдіяльності людей із обмеженими можливостями у наш складний період Україною ратифіковано низку міжнародних документів у сфері захисту прав людини і розроблено та затверджено державну програму розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості людей з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю, а в законі України «Про освіту» визначена ціла низка статей, які закріплюють права осіб з обмеженими можливостями на освіту на рівних правах із здоровими студентами.

Управління в житті цих та інших законів про права інвалідів є одним з основних елементів відкритого суспільства, спрямованого на подолання соціальної нерівності, який отримав назву «інклюзії», тобто широкого спектру стратегій щодо забезпечення ресурсів, орієнтованих на підтримку груп населення або окремих громадян, які знаходяться у несприятливому становищі вилучення з економічного, соціального, політичного, культурного життя суспільства.

У широкому сенсі це поняття розуміють як активний процес зміцнення відчуття належності особи або групи осіб, що зрештою перебувають під загрозою соціальної ізоляції. Розглядаючи питання соціального вилучення, важливо зазначити групи людей, які найчастіше опиняються у цій ситуації з огляду на свою расову належність, соціальне та етнічне становище, віросповідання, стать та здібності, фізичні вади. Для подолання таких явищ у країні провідною стратегією політики є результат науково-практичного дослідження, де визначено, що економічно доцільним є здійснення інвестицій у людський капітал скрізь, де це можливо, замість прямого інвестування в соціальне обслуговування. Відповідно до цієї категорії інклюзія розглядається як вигідний напрям соціального інвестування для майбутнього. Таким чином питання соціальної інклюзії знаходять своє основне відбиття у сфері освітньої політики, оскільки освітня система є не тільки віддзеркаленням стану суспільства, а й важливим засобом його реформування.

Досить часто інклюзія в освіті розглядається як підхід до навчання дітей та дорослих людей з особливими освітніми потребами в умовах системи вищої освіти.

Проте це слід розуміти як реформу, що підтримує і заохочує різноманітність серед студентських колективів. Мета освітньої інклюзії полягає у ліквідації соціальної ізоляції, яка є наслідком негативного ставлення до різноманітності. Звідси необхідно проведення низки заходів щодо пошуку соціально-економічних та фінансово-психологічних механізмів соціалізації інклюзивних закладів вищої освіти загальнодержавного значення.

Механізми соціалізації інклюзивної освіти досліджували: В. Андрієнко, Т. Боголіб, Є. Бойко, О. Василик, Т. Гребнева, В. Журавський, І. Каленюк, П. Коваль, Т. Лев, Ю. Лисенко, О. Навроцький, В. Новіков, К. Павлюк, В. Федосов, В. Шпотенко, М. Яструбський. Наукові здобутки згаданих учених є значним внеском у теорію, методологію й організацію функціонування соціалізації інклюзивної спеціальної вищої освіти.

Однак питання комплексної системної соціально-економічної та фінансово-психологічної інклюзивної соціалізації спеціальних вищих навчальних закладів, що передбачає формування обґрунтованої концепції реформування економічного механізму їхнього функціонування, розроблені ще недостатньо.

Мета статті

Незважаючи на важливість і актуальність інклюзивної освіти, науковці констатують серйозні проблеми в її науковій розробці та практичній реалізації. Ці обставини визначили актуальність теми дослідження та необхідність пошуку економіко-організаційних важелів впливу на активізацію розвитку інклюзивної освіти в Україні через механізм системної соціально-економічної та фінансово-психологічної інклюзивної соціалізації спеціальних вищих навчальних закладів. У зв'язку з цим, метою статті є визначення пріоритетності інклюзивної соціалізації спеціалізованих навчально-реабілітаційних вищих навчальних закладів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Соціалізація є однією з центральних проблем соціальної психології. А в умовах переходу сучасного українського суспільства до ринкових економічних відносин ця проблема у площині економічної психології ідентифікується у не менш актуальну проблему економічної соціалізації. Інклюзивна соціалізація – це багатогранний процес адаптації суб'єкта соціуму з особливими потребами досвіду життя в суспільстві, засвоєння системи соціальних зав'язків і взаємовідносин. У процесі соціалізації формується система цінностей, орієнтацій особистості здобувача, навиків соціально-економічних форм і методів поведінки суб'єкта соціуму і ефективної взаємодії між собою. Соціалізація студента вузу передбачає участь молодшої людини в засвоєнні культури людських взаємовідносин у суспільстві, соціальних норм та ролей. У процесі соціалізації студент пізнає соціальну дійсність, оволодіває практичними навиками взаємодії з іншими суб'єктами, які виконують різні соціальні функції державної установи.

Під час аналізу наукової літератури було виявлено, що процес соціалізації розглядається фахівцями з позиції двох підходів. Прихильники суб'єкт-об'єктного підходу (Е. Дюркгейм, Алан Р. Маршал, Т. Парсонс, Г. Террі Пейдж, Дж. Б. Томас) вважають, що соціалізація – це процес освоєння дій очікуваної поведінки у відносинах сім'ї та суспільства. При цьому пріоритетними є цілі соціальної адаптації та пристосування до соціального середовища. Представники суб'єкт-суб'єктного підходу (У. Бронфенбреннер, Ф. Знанецький, І. С. Кон, Дж. Коулмен, Ч. Х. Кулі, Дж. Г. Мід, І. Таллмен, У. І. Томас та ін.) акцентують увагу на активній, свідомій і творчій ролі людини у процесі соціалізації при функціонуванні своїх взаємовідносин з навколишнім середовищем [1, с. 9].

Теорія «дзеркального Я» Ч. Х. Кулі розвиває думку про те, що для суб'єкта соціуму інші є дзеркалом, у яке людина дивиться у процесі міжособистісних взаємовідносин. Варто зазначити: якщо для дорослої людини в ролі дзеркал виступають значущі суб'єкти соціуму або компетентні у конкретних питаннях спеціалісти, то для студента дзеркалом стає професійний наставник [1, с. 9]. Ця обставина особливо важлива для особливостей соціалізації майбутнього студента. У процесі тривалої взаємодії і спілкування з іншими суб'єктами освітнього процесу, орієнтуючись на їх оцінках і судженнях, студент вирішує, ким і яким він буде суб'єктом державності для соціуму.

Згідно з концепцією Г. М. Андрєєвої соціалізація є двобічним процесом. З одного боку — освоєння індивідуумом досвіду шляхом входження в систему соціальних зв'язків, з іншого – активна залученість у соціальне середовище держави [2]. Звичайно, не можна не погодитись з тим, що, будучи суб'єктом різноманітних видів діяльності, суб'єкт соціуму з обмеженими можливостями залучається в процес соціалізації на рівні держави. В. С. Мухіна визначає механізми розвитку і соціалізації особистості, де ці феномени реалізуються у процесі взаємовідносин з іншими людьми через ідентифікацію [3]. Як підкреслює А. В. Мудрик, у процесі соціалізації закладений внутрішній, до кінця не вирішений конфлікт між ступенем пристосування людини до суспільства і ступенем його відокремлення в суспільстві. Іншими словами, ефективна соціалізація передбачає певний баланс пристосування і відокремлення [1, с. 22].

Отже, у результаті процесу взаємодії суб'єкт соціуму освоює різні соціальні функції, при чому кожна з них передбачає взаємодію з іншими функціями. Наприклад, у молодому віці провідною соціальною функцією стає навчання у вузі. Студент у процесі навчальної діяльності навчається взаємодіяти не просто зі своїми ровесниками, але й з іншими суб'єктами соціуму, які виконують соціальну роль педагога.

Для визначення суті соціально-економічної соціалізації загальновідомо, що економіка – це комплекс суспільних наукових дисциплін про господарство, а саме – про організацію та управління матеріальним виробництвом, ефективне використання ресурсів, розподіл, обмін, збут і споживання товарів та послуг [4].

Отже, економічна соціалізація – це процес входження індивіда в економічну сферу суспільства, формування у нього економічного мислення, процес інтеріоризації економічної реальності, що містить пізнання економічної дійсності, засвоєння економічних знань, формування економічних уявлень, знання економічних категорій, засвоєння і реалізацію ролей і навичок економічної поведінки [5].

Соціалізація суб'єкта соціуму у взаємодії з різними суб'єктами, які виконують різні соціальні функції, відбувається за допомогою фінансово-кошторисних, соціально-економічних та психологічних механізмів соціалізації. До них відносять:

- економічний імпринтинг – це фіксування суб'єкта соціуму на підсвідомому рівні особливостей, які впливають на нього для вибору майбутнього бізнес-партнера;
- екзистенціальний – відносини між суб'єктом соціуму і якоюсь його функцією, що складаються в результаті розриву їхньої первісної економічної єдності, веде до фінансової кризи суб'єкта;
- соціальне успадкування – дотримання певного зразка як способу довільного засвоєння суб'єктом соціуму соціального досвіду державності;
- соціальна ідентифікація – процес неусвідомлюваного ототожнення суб'єкта соціуму з іншим соціальним суб'єктом;
- соціальна рефлексія – внутрішній діалог, у якому суб'єкт соціуму розглядає, оцінює, приймає або відхиляє ті чи інші матеріальні цінності, прийняті в суспільстві;
- традиційний механізм соціалізації є засвоєнням суб'єктом соціуму норм, еталонів поведінки, поглядів, стереотипів, які характерні для суб'єктів господарювання;
- інституційний механізм соціалізації виявляється в умовах навчальних, у тому числі - інклюзивних закладів вищої освіти, у яких спеціально організовується різноманітна освітня діяльність (ігрова, навчальна, творча, трудова тощо);
- стилізований механізм соціалізації діє в межах певної субкультури. Під субкультурою загалом розуміється комплекс морально-психологічних рис і поведінкових проявів, типових для людей певного віку або певного професійного пласту, який створює певний стиль життя тієї чи іншої вікової, професійної чи соціальної групи;
- міжособистісний механізм соціалізації проявляється в процесі взаємодії суб'єкта соціуму з суб'єктивно значущими для нього бізнес-партнерами.

Враховуючи вищезазвані механізми соціалізації і результати аналізу визначень цього поняття, можна зробити наступні висновки. Поняття *соціалізація* розглядається як формування людини як суб'єкта соціуму, члена суспільства, суб'єкта культури, оволодіння соціально значущими цінностями, нормами, зразками поведінки; як процес накопичення суб'єктом життєвого досвіду та соціальних установок, які відповідають його соціально-економічним функціям.

Вважаємо, що в різних концепціях робляться акценти на ті чи інші вияви процесу соціалізації, з баченням цього процесу з точки зору філософії, культурології, соціології, психології, педагогіки та економіки. Однак загальним, на наш погляд, є те, що соціалізація здійснюється в процесі взаємодії суб'єктів за допомогою психологічних і соціально-економічних вищезазваних механізмів соціалізації. При цьому важливо підкреслити, що соціалізація має характер і здійснюється в процесі навчальної, ігрової, трудової, творчої та тренінгової діяльності. Але різноманітна діяльність передбачає певні способи контактів людей у соціумі. Починаючи з найбільш простих, короткотермінових, формальних, поступово ускладнених у процесі більш тривалої предметної взаємодії – навчальних, ділових, виробничих, творчих. І, нарешті, закінчуючи найбільш складними – міжособистісними, моральними взаємовідносинами, тобто формування суб'єктів господарювання та соціально-економічної державності.

Розглядаючи виховання, навчання та соціалізацію, зауважимо, що остання є більш широким поняттям. На нашу думку, соціалізація регулюється інституційним соціально-економічним механізмом, тобто в умовах функціонування спеціальних вищих навчальних закладів загальнодержавного значення. При цьому звертаємо увагу на те, що виховання моральних взаємовідносин студентів в умовах інклюзивної освіти імпліцитно залучено в процес соціалізації. Таким чином, схематично можна уявити основні грані соціалізації – інклюзивна освіта, фінансово-кошторисні та соціально-психологічні взаємовідносини, а також моральні взаємовідносини студентів спеціального вищого навчального закладу загальнодержавного значення (див. рис. 1).

Інклюзивна освіта сприяє соціалізації усіх студентів, виховуючи моральні взаємовідносини не тільки через зміст, методи, форми навчальної і методичної діяльності, але й через здобуття досвіду спільної діяльності, міжособистісних відношень, спілкування, взаємної турботи. Водночас, незважаючи на важливість і актуальність інклюзивної освіти, науковці констатують серйозні проблеми в її науковій розробці та практичній реалізації. Ці обставини визначили актуальність теми дослідження та необхідність пошуку економіко-організаційних важелів та моделі впливу на активізацію розвитку інклюзивної освіти в Україні через оптимізацію державного фінансування за рахунок механізму фінансово-кошторисної соціалізації. На сьогодні в Україні пріоритетним джерелом фінансування освіти залишається бюджетне фінансування, що здійснюється на основі єдиного кошторису доходів та видатків. Джерелами формування кошторису є як бюджетні кошти, так і кошти, отримані з інших джерел. При цьому співвідношення між бюджетними та позабюджетними фінансовими ресурсами змінюється залежно від наявності бюджетних ресурсів та адекватної державної політики у сфері освіти,

темпів економічного розвитку, форми власності навчального закладу, співвідношення між державним та недержавним секторами економіки та ін.

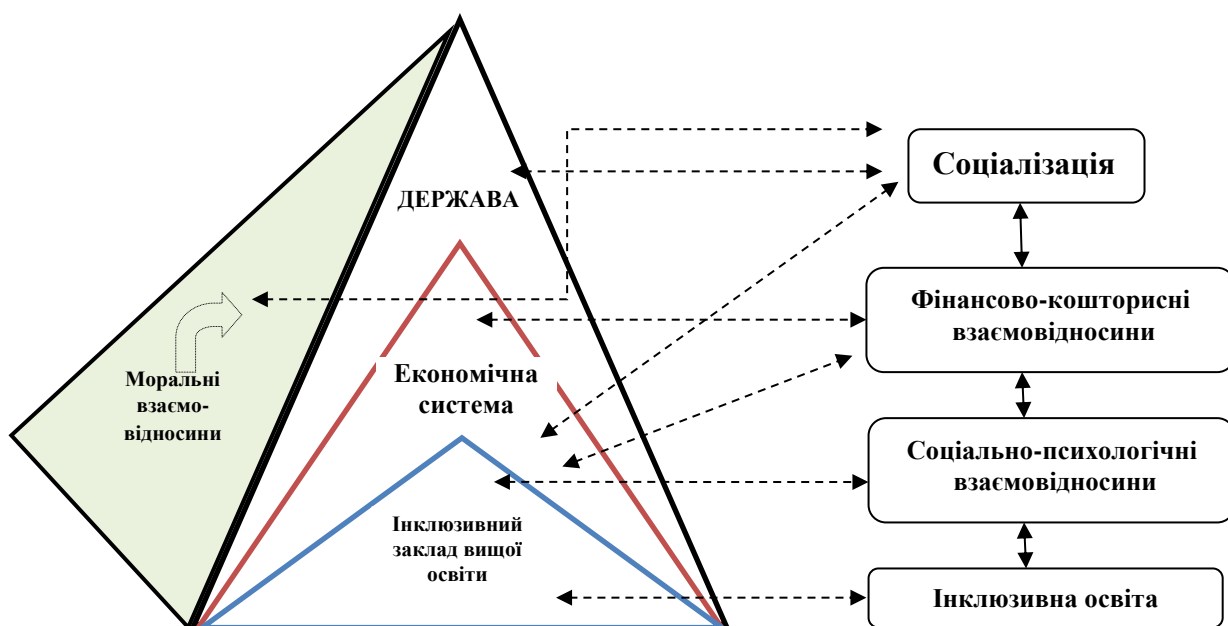

Рис. 1. Економічна модель соціалізації інклюзивних закладів вищої освіти загальнодержавного значення

Створення та утримання державою інклюзивного освітнього середовища у системі освіти, зокрема в системі вищої освіти України, є ключовим чинником, що впливає на інтенсивне реформування традиційної вищої школи, уможливаючи доступ до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами. Збільшення фактичної чисельності дітей, у яких констатовано інвалідність, та інтенсивність інтеграції таких дітей у загальноосвітній простір вимагають ефективного фінансування інклюзивного освітнього середовища. Це дасть змогу забезпечити неперервність навчання, створити можливості для самореалізації дітей та молоді з особливими освітніми потребами. Сьогодні саме якісна освіта виступає передумовою успішної самореалізації людини в суспільстві. Численні дослідження свідчать про те, що вища освіта входить у десятку цінностей, найбільш важливих для молоді. Освіта для людини з інвалідністю – це шлях до інтеграції, до здобуття економічної незалежності.

Прикладом інклюзивних ЗВО в Україні є Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж та Харківський державний соціально-економічний коледж, де елементи інклюзивної освіти впроваджуються послідовно і цілеспрямовано відповідно до чинного законодавства України. Фінансування коледжів до 2017 р. здійснювалось за рахунок коштів Державного бюджету України, а з січня 2018 р. – з обласного бюджету. Фінансування по загальному фонду аналізованих коледжів за 2018 р. за видатковими призначеннями показано на рис. 2.

Вже у 2019 р. інклюзивним вищезазначеним коледжам надано статус «загальнодержавного» і переведено на фінансування Державного бюджету України. Де за бюджетною програмою додатка №3 Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» "Підготовка кадрів Подільським спеціальним навчально-реабілітаційним соціально-економічним коледжем та Харківським державним соціально-економічним коледжем" на 2019 р. передбачені видатки в обсязі 25581,6 тис. грн, у тому числі видатки загального фонду – 24281,6 тис. грн, спеціального фонду – 1300,0 тис. грн [6].

Перш ніж перейти до питань, пов'язаних з вихованням моральних взаємовідносин студентів та інших суб'єктів соціуму в інклюзивній освіті, проаналізуємо різноманітні підходи до розуміння результату морального виховання. Дослідження наукової літератури показало, що фахівці розуміють сутність результату морального виховання у багатьох виявах.

Незважаючи на той факт, що зміст понять «мораль» і «моральність» загальновідомий, зупинимося на їх інтерпретації. Таким чином, на основі лінгвістичного аналізу слів *моральність* і *мораль* можна зробити такий висновок: по-перше, в найбільш поширених словниках ці слова розглядаються як синоніми; по-друге, мораль та моральність виражають, з одного боку, – прийняті в суспільстві правила та звичаї, з іншого – особистісні особливості людини; по-третє, структуру лексичного значення слова

моральність складають такі контенти: душа, дух; моральні спонукання; норми і правила; вдача, характер, поведінка, звичка тощо.

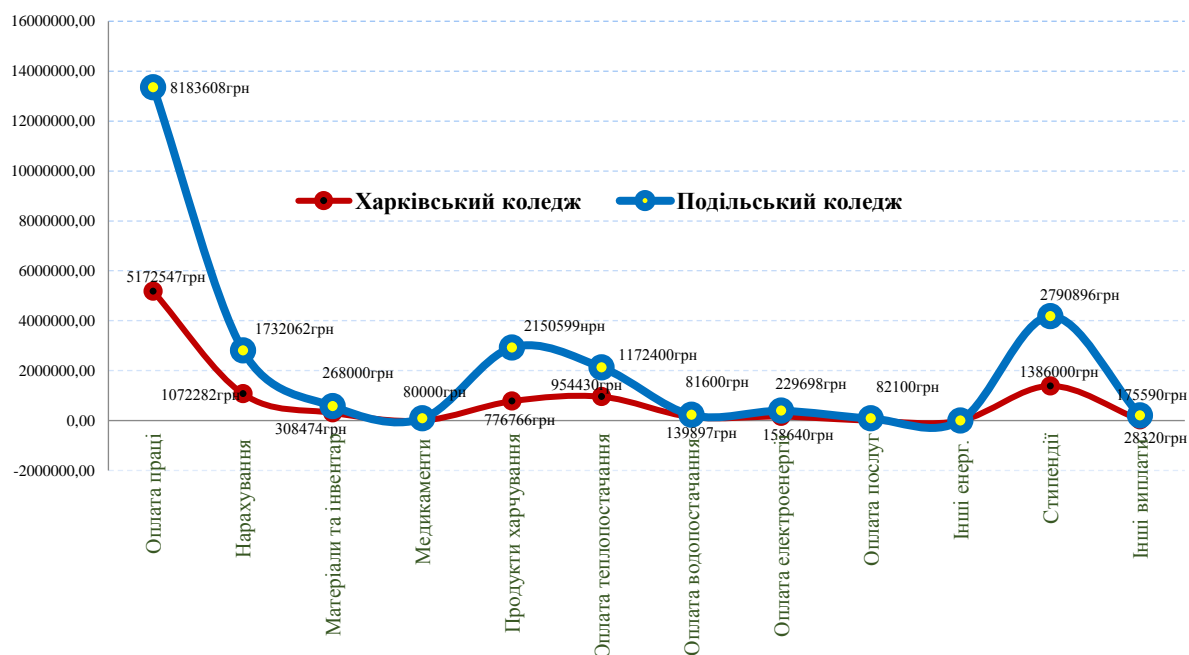

Рис. 2. Фінансування загального фонду кошторису інклюзивних коледжів в Україні за бюджетними призначеннями [7]

Отож, економічна система має службовий характер, вона необхідна для забезпечення тимчасового земного існування суб'єкта соціуму, а її стан, як, утім, і стан інших сфер життя людини, визначається моральним станом суспільства, тобто залежить від виконання духовно-морального закону.

Економічна поведінка людини передусім визначається її моральними якостями. А. Рих наполягає на тому, що питання про суть господарювання повинне знаходитися у сфері етики, а не економіки. Якщо економіка не служить користі суспільства, вона стає абсурдною, незважаючи на зростаючі прибутки і досягнення нею вершин раціональності. У своїх оцінках А. Рих керується неекономічними критеріями. Людина дістає можливості використання природних ресурсів у різних областях своєї діяльності і в цьому сенсі отримує право господаря на планеті, але при цьому її рішення про використання матеріальних ресурсів повинні обмежуватися її внутрішньою відповідальністю перед Всевишнім [8].

Дуже цікаві, правильні і досить переконливі докази визначального впливу моральності, духовно-морального закону на економіку наводить відомий сербський богослов, громадський діяч і вчений (доктор філософії та богослов'я) – святитель Микола Сербський (1881–1956). Зупинимося на сутності духовно-морального закону. Духовно-моральний закон стосується кожної людини. Цей закон полягає у необхідності життя відповідно до совісті, заповідей. У християнстві дві найвищі заповіді полягають в любові до Всевишнього і ближнього. Виконання або порушення цих правил впливає на долю людини і людства загалом. При цьому маються на увазі як земні наслідки праведного або неправедного життя, так і долі людини у вічності. Так згідно з ученням деяких східних вірувань, природні катаклізми, війни, хвороби, у тому числі невиліковні, зниження народжуваності, загибель міст і цивілізацій – прямий наслідок порушення морального закону. Такі наслідки порушення цього закону не заперечуються і християнством. Але у найдосконалішому духовно-моральному законі, даному Новим завітом, акценти зміщуються не на земні наслідки поведінки людини, а на вирішення долі людини у вічності. Хоча людство, що забулося, і зараз спостерігає зовнішні ознаки духовно-моральної кризи – деградацію моральності, демографічну, екологічну, економічну кризи [9]. Загалом завдання його дослідження набагато ширше, ніж доказ впливу духовно-морального закону тільки на економіку. Він стверджує і доводить це, аналізуючи Священну історію Старого Завіту, що духовно-моральний закон визначає дію так званих природних законів, хід історії, долі народів, дію соціальних законів [9, с. 31].

На нашу думку, для створення етичного середовища в економіці України зараз визначальну роль мають особистісні фактори – професійна компетентність і висока моральність політиків, керівників і бізнесменів. В умовах недосконалого законодавства і системи контролю, з одного боку, і ментальної особливості нашого народу не виконувати юридичні норми і приписи, але керуватися, передусім, природним правом «суди по совісті, а не згідно з законом», усними домовленостями, заснованими на довірі і неформальними правилами, з іншого, найважливіше визначальне значення має приклад

поведінки політиків, керівників, що формує довіру або недовіру до влади і моделює поведінку більшості членів суспільства, у тому числі в економічній сфері. Стан економіки України насаперед залежить від морального капіталу керівників, політиків, бізнесменів. Другий, такий самий за значущістю для створення морального капіталу чинник – це розробка і впровадження в програми підготовки і перепідготовки бакалаврів, фахівців і магістрів відповідних навчальних курсів і програм. Зміст і методика їх викладу мають бути такими, щоб, прослухавши їх, випускники мали моральні переконання, які б спрямовували їх професійні знання на благо суспільства, а не на шкоду йому.

До речі, на розробку подібних програм великий бізнесмен і колишній посол США в Нідерландах Дж. Шед виділив Гарвардському університету 20 млн доларів. Також він вважав, що кандидатів на навчання із спотвореними моральними засадами необхідно відсівати вже на стадії прийому у вищі навчальні заклади. Більше того, вважаємо, що етична проблематика повинна стати невід'ємною частиною кожної дисципліни [10].

Соціально-економічні та фінансово-психологічні механізми соціалізації інклюзивних вузів загальнодержавного значення є процесом активної, отже, вибіркової, узгодженої з системою власних потреб і цінностей у сфері економіки, інтеріоризації економічних суспільних цінностей, процес активного залучення студента як індивідуума у систему економічних відносин. Такий ракурс розгляду дає можливість розуміти особистість як суб'єкт економічних відносин, тобто творця системи власних економіко-психологічних якостей держави і відповідної державної установи зокрема. Становлення суб'єкта соціуму як суб'єкта економічної соціалізації є процесом системним. Його системотвірним чинником доцільно розглядати економічну суб'єктність особистості, основним показником якої є система економіко-психологічних якостей, завдяки яким суб'єкт соціуму в умовах інклюзії ефективно вибудовує відносини з іншими суб'єктами економіки. Для з'ясування особливостей інклюзивної вищої освіти сформованості системи показників економічної суб'єктності особистості обґрунтовано економічну модель соціалізації інклюзивних вузів загальнодержавного значення. Показано, що економічний досвід суспільства, закарбований в економічних ціннісних репрезентаціях, у процесі соціалізації асимілюється особистістю тією мірою, у якій цього вимагає як економічне оточення, тобто інші суб'єкти економічних відносин, так і власні потреби активно залучатись в останні і навіть вибудовувати згідно з особистісно значущими смислами, зумовлює суб'єктне ставлення особистості в умовах інклюзивних процесів державотворення.

Існування спеціалізованих закладів вищої освіти стимулюватиме підготовку та навчання у професійне життя осіб з обмеженими фізичними можливостями. Отож, для суб'єкта соціуму з обмеженими можливостями фізичний дефект відіграє дуже важливу роль у їхньому житті і може бути причиною недостатнього рівня усвідомлення власного «Я», появи порушень взаємовідносин з навколишнім світом та між окремими психологічними утвореннями (зокрема, між мотивами та самооцінкою, цінностями та самооцінкою, між ідеальним та реальним образом себе, зокрема у соціально-економічному аспекті).

Висновки та перспективи подальших розвідок

Узагальнення результатів нашого дослідження дозволило зробити висновки:

- економічна соціалізація інклюзивного закладу вищої освіти – це процес апробації суб'єкта соціуму з обмеженими потребами в економічну сферу суспільства, формування у нього економічного мислення, практичних навиків та професіоналізму; процес інтеріоризації нової реальності, що передбачає пізнання економічної дійсності; засвоєння економічних знань, набуття навичок економічної поведінки та прагматичних дій будування державності і патріотизму;
- для виокремлення чинників ефективної інтеграції суб'єктів соціуму з обмеженими фізичними можливостями необхідне дослідження їх потребової системи як ендопсихологічного комплексу, що опосередковує репрезентування у їх свідомості ефективної роботи соціально-економічних інституцій для санації інклюзивної соціалізації.

Список використаних джерел

1. Мудрик А. В. Соціалізації людини: навчальний посібник для студентів університетів: академії. Київ : Центр навчальної літератури, 2004, 304 с.
2. Андреева Г. М. Соціальна психологія: довідник для університетів, М.: Артемівська преса, 2010, 363 с.
3. Мухіна В. Вікова психологія. Феноменологія розвитку: навчання студентів університетів. Київ : Центр навчальної літератури, 2007, 640 с.
4. Шимків А. Англо-український тлумачний словник економічної лексики. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2004.
5. Москаленко В. В. Соціальна психологія: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ : Центр навч. літератури, 2005. 624 с.

-
6. Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.2018 р. *Офіційний вісник України*. 2018. № 98.
 7. Фінансова звітність Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу та Харківського соціально-економічного коледжу за 2018 рік.
 8. Рих А. Хозяйственная этика. Москва: Посев, 1996. 810 с.
 9. Николай Сербский (Велимирович), Святитель, Слово о Законе (Номология). Москва: Издательство Братства Святителя Алексия. Центр святоотеческих переводов; Издательство «Феофания», 2005. 128 с.
 10. Компаниец В. В. Типизация социально-экономических систем по этическому критерию. Концепция духовно-нравственной социально-экономической системы. *Вісник економіки транспорту і промисловості УкрДАЗТ*. 2009. Вип. 28. С. 262-272.

References

1. Mudryk, A. V. (2004). *Socializaciji ljudyny*. [Human Socialization]. Kyiv: Center for Educational Literature. [in Ukrainian].
2. Andrjejeva, Gh. M. (2010). *Socialjna psykholohija*. [Social Psychology]. Moscow: Artemivsk Press. [in Russian].
3. Mukhina, V. (2007). *Vikova psykholohija. Fenomenologhija rozvytku*. [Age psychology. Phenomenology of development]. Kyiv: Center for Educational Literature [in Ukrainian].
4. Shymkiv, A. (2004). *Anghlo-ukrajinskyj tlumachnyj slovnyk ekonomichnoji leksyky* [English-Ukrainian Explanatory Dictionary of Economic Vocabulary]. – Kyiv : Publishing House "Kyiv-Mohyla Academy". [in Ukrainian].
5. Moskalenko, V. V. (2005). *Socialjna psykholohija*. [Social psychology]. Kyiv : Center for Educational Literature. [in Ukrainian].
6. Verkhovna Rada of Ukraine. (2018). The Law of Ukraine «About the State Budget of Ukraine . *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 98. [in Ukrainian].
7. *Finansova zvitnist Podilskogo spetsialnogo navthalno-reabiltatsinogo sotsialno-ekonomithnogo koledgu, Kharkivsjkogho socialjno-ekonomichnogho koledzhu*. (n.d.). [Financial reporting of the Podilsky Special Educational and Rehabilitation Socio-Economic College, Kharkivsjkogho socialjno-ekonomichnogho koledzhu]. [www.racurs.ua](http://posek.km.ua/images/stories/doc/statut.pdf). Retrieved from: <http://posek.km.ua/images/stories/doc/statut.pdf>, <http://khoeti.com.ua/index.html>. [in Ukrainian].
8. Rykh, A. (1996). *Khozjajstvennaja etika* [Economic Ethics]. Moscow : Posev. [in Russian].
9. Serbskyj, N. (2005). *Slovo o Zakone* [Word about Law]. Moscow : Publishing House of the Brotherhood of St. Alexis. Patristic Translation Center; Publisher "Feofaniya". [in Russian].
10. Kompanyec, V. V. (2009). *Typyzacyja sotsyaljno-ekonomycheskykh system po etycheskomu kryteriju. Konceptsyja dukhovno-nravstvennoj sotsyaljno-ekonomycheskoj system* [Typification of socio-economic systems according to ethical criteria. The concept of spiritual and moral socio-economic system]. – *News of Economy & Transport and UkrDAZT*. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції – 01.12.2018 р., прийнята до друку – 12.12.2018 р.